

עומקא דמרשה

מחברת לחברותא א שיעור
קובעי עיתים

- ערש"ק כ"ד אדר
- הבערת הקטורת שלא לצורך
- הבערה בנותן שמן בנר

- מבעיר ומכבה בחשמל
- שער הציזן
- פנינים

פר' ויקהל פקודי - בענין הבערה בשבת

הבערה בנותן שמן בנר

הרב יעקב ליינסקי

קיי"ל בביצה (כב.) דהנותן שמן בנר חייב משום מבעיר והמסתפק ממנו חייב משום מכבה, ופי' הרא"ש דחייבו משם שנתנית השמן מאריכה את זמן הבערתו וההסתפקות ממנו מקרבת את כיוויו ביום השבת עצמו, וכתב בתשו' בתי כהונה (סי' א אות יח) שלדעת הרא"ש אין לחייב אא"כ נעשה ההבערה והכיוויו ביום השבת עצמו, אבל אם היה מתחילה הרבה שמן בנר באופן שהיה בו כדי לדלוק עד אחר השבת לא יתחייב בנתנית השמן, וכן אם לאחר שנסתפק ממנו נותר בו שמן ודלק עד אחר השבת פטור, וביאר שם טעמו, דאין אנו מחשיבים כאילו כבר נעשה הכל בעת הנתניה וההסתפקות, אלא דלאחר מכן בשעת ההבערה והכיוויו אנו מייחסים אליו תוצאות אלו הואיל ונעשו מחמתו, ומשו"ה אין לחייבו אלא כשאירעו ההבערה והכיוויו בשבת גופא, עכ"ל. וכ"כ האמרי בינה (יו"ט סי' ט) ובקובץ שיעורים שם.

והנה בעיקר חידושו דכל היכא דבאנו לחייב על תוצאה הנעשית לאחר זמן בעיני שתיעשה בשבת, כבר נודע שנחלקו בזה האחרונים לענין אופה ומבשל, דהפמ"ג (פתיחה כוללת) המנ"ח (רחצ אות יג) והאגלי טל (זורע סק"ח) כ' דאינו חייב אלא כשנגמר האפיה והבישול בשבת, והרש"ש (שבת עג) והחלקת יואב (או"ח סי' י) כ' דאפילו נגמר במוצאי שבת חייב, (ופלוגתא זו תליא במה שנחלקו האחרונים הנ"ל שם ביסוד מלאכת זורע אי בעינן שיהיה נקלט לבסוף), אך באמת יש לחלק בפשיטות בין הנושאים ולומר דעד כאן לא חייבו כשנגמר במו"ש אלא לענין אפיה ובישול וכיו"ב, דבמלאכות אלו חייבה תורה על עצם הפעולה של הדבקות הפת בתנור והנחת הזרע בקרקע, דילפינן ממלאכת המשכן דעל עצם פעולת אלו חייבה תורה ובלבד שיועילו מעשיו לבסוף, דהיינו שיאפה הפת וישריש הזרע, משא"כ בנותן שמן ובמסתפק שאין החיוב על עצם פעולת הנתניה וההסתפקות אלא החיוב הוא על ההבערה והכיוויו שנגרמו ע"י פעולתו, ובזה י"ל דלכו"ע אינו חייב אלא כשהובער או נכבה ביום השבת עצמו, ופטור.

עוד יש לדון לחלק בענין זה בין נותן שמן למסתפק ממנו, ומשום דהבערה שאני בזה משאר מלאכות, דהנה ידוע מה שהקשה הנמו"י (ב"ק כב) למאי דקיי"ל אשו משום חציו, היכי שרי להדליק אש בע"ש ותהיה דולקת בשבת, דמכיון שאנו מיחסים אל המדליק את כל המשך הדליקה כאילו עשאה בידים נמצא שהוא כמבעיר בשבת, ותי' דגדר הדין דאשו משום חציו הוא דחשבינן ליה כאילו באותה שעה שהדליק כבר נעשה הכל וכבר נגמר כולה מילתא משעה ראשונה שהיא שעת היתר, עכ"ל, והרבה אחרונים פירשו דהרבה כפשוטן דלמ"ד אשו משום חציו מתחייב בתשלומין למפרע משעת עשיית האש, ולפי זה י"ל דהוא הדין נמי לאידך גיסא, דכשנתן שמן בנר בשבת ומכאן דלק במו"ש הו"ל כאילו נעשה ונגמר הכל בעת הנתניה שהוא זמן איסור, דגם בכה"ג איכא משום חציו כדכ' התוס' (ב"ק נו), דמה לי מקרב האש אצל הדבר מה לי מקרב הדבר אצל האש, משא"כ בשאר מלאכות דלא נתחדש בהו חיובא דחציו. וע' תרוה"כ (סי' רצב) וקה"י (ב"ק סי' כא) ואחיעזר (ח"א סי' יט).

והנה עד השתא איירינן היכא שכבה הנר או הובער לאחר השבת, אבל הא מיהת פשיטא דאם כבה הנר קודם שכלה כל השמן שבו דאינו חייב לדעת הרא"ש, דהרי לא אהנו מעשיו כלל בנתנית השמן ובהסתפקות ממנו, ודמי למדביק פת בתנור בשבת דאם ירדנו קודם שיקרמו פניו דפטור כדאיתא בשבת (ד), ולפי"ז היה הדין נותן לכאן דאם נתן השמן בשוגג יהיה מותר לו לומר לנכרי שיכבנו קודם שיכלה השמן שהיה בנר מתחילה כדי שלא יבוא לידי איסור, דהו"ל כשבות דשבות במקום מצוה, ואם כנים אנו בזה יש להוסיף ולומר דהוא הדין למי שהדליק נר (או חשמל) בשוגג שיהיה צריך לומר לנכרי שיכבנו, דאע"פ שמלאכת ההבערה כבר נעשית ועיוות זה לא יוכל לתקון, מ"מ הרי כל שעה ושעה שהנר דולק יש הבערה מחודשת המתייחסת אליו, וע"י שיכבה הנר יתוקן לכה"פ המשך האיסור, וע"י באבני נזר (או"ח סי' מח ס"ק כב) ובחלקת יואב שם.

הבערת הקטורת שלא לצורך

הרב אברהם דוב קרמר

ביומא (מז:.) מסתפקת הגמ' אם פירווי הקטורת שנכנסים בין הביניים [דהיינו בין האצבעות] לאחר החפינה ביום הכיפורים אם צריך להקטירן או לא, וסלקא בתיקו. ונתקשו רבותינו, מאחר ולא נפשטא בעיא זו וסלקא בתיקו, איך יקטירו למעשה את הקטורת [בגוונא שהכהן גדול לא היה שמן ואיכא בין הביניים], הא אם אין צורך להקטיר בין הביניים, נמצא דאם נקטירו הוה הקטרה שלא לצורך, וקא עברינן באיסור הבערה ביו"כ, ואם לא נקטירו דלמא הוה חלק מן ההקטרה והוה הקטרה חסרה ולא קיים מצות הקטרה, ושוב קא עברינן באיסור הבערה.

והנה המקדש דוד (סימן כד ס"ק ד) כתב לתרץ שיקטיר את הכל בפעם אחת ושרי מדין ריבוי בשיעורים, לשיטות הראשונים שגם בשבת במקרה שנדחית משום פקו"נ שרי להרבות עיי"ש, [ועיין בקדושת יו"ט (סימן יז) ששבת הותרה אצל קרבנות, ולכו"ע שרי להרבות].

אולם תירוצו אינו פשוט כלל, דיעויין באגרות משה (אור"ח ח"ה סימן לה), דכל היתיר להרבות בשיעורים שייך רק בגוונא שכל חתיכה וחתיכה בפני"ע ראויה לו, כגון שצריך לחתיכה אחת ומבשל שתי חתיכות, אולם לא משנה לו איזה חתיכה יאכל, אולם לא הותר לבשל חתיכה שראויה רק לבהמה, אפילו שבסך הכל רק מרבה בשיעורים ומבשל הכל בפעולה אחת, [ולכן אסור להוציא צרור מפתחות כשלא יהיה לו שימוש וצורך בהם, אע"פ שהותרה ההוצאה לצורך המפתח שזקוק לו], ועיין בקובץ שיעורים (סימן לג אות ו). [אולם יש מתירין בכל גוונא, עיין בספר מן הבאר ביצה יז].

ומצאתי תנא דמסייע ליה, בשו"ת מהר"ם מרוטנבורג (דפוס קרימונא, סימן ח) שהקשה אמאי בעינן במנחות (כא.) ילפותא שמולחין קרבנות אפילו בשבת, תיפוק ליה דאין עיבוד באוכלין וליכא שום איסור במליחתו, ותירץ דס"ד לאסור משום הבערת המלח, והקשו האחרונים (עיין קדושת יו"ט סימן יז, ושו"ת בית מאי סימן כ), הא הוה ריבוי בשיעורים ושרי לכו"ע, שהרי קרבנות בשבת הוה הותרה, וכיון שהותרה הבערה לצורך הקרבן שוב אין איסור להבעיר ביחד עם הבשר את המלח, ובדעת המהר"ם צריך לומר שלמד כסברת האגרו"מ שלא הותר מדין ריבוי להרבות ללא צורך עיי"ש.

ולפי"ז לשיטת המהר"ם לא נוכל ליישב כתירוצו של המקדש דוד דשרי מדין ריבוי בשיעורים, שהרי אם הבין הביניים אינו שייך להקטרה אין צורך בו כלל, ולא נוכל להקטירו אגב שאר הקטורת.

והנה בשו"ת הר צבי (אור"ח ח"ב סימן צג) כתב דלא קשה כלל, כיון שעל הצד שבין הביניים לא שייך להקטרה נחשבת ההקטרה לקלקול, כיון דלא עבד מצוה וסתם קלקל, ומקלקל הוה רק איסור דרבנן ואין שבות במקדש עיי"ש. ויש להעיר בתירוץ זה, דלכאורה מאחר וחפץ בהקטרת בין הביניים [משום ספק] לא נחשבת הקטרה זו לקלקול, שהרי צריך להקטרה זו ומועילה לו לקיים את מצוות ההקטרה והוה מלאכה חשובה, והראוני שכוונתי שסברא זו לעמודי אור (סימן צו), ע"ש. וכן מצאתי שכתב כן בשו"ת חמדת שלמה חלק אה"ע (תקנת עגונות סימן יז ס"ק ט). אולם מאידך גיסא הראוני שהבנין ציון (סימן כג) לומד שכהאי גוונא כן נחשב למקלקל, ע"ש.

עוד העירו הלומדים, דלכאורה לא שייך בשריפת הקטורת דין מקלקל, מאחר ושימושה של הקטורת היא לשריפה להעלות ריח, וזוהי מציאותה ולכן עומדת, ולכן מי שישרוף קטורת בחדר סגור ושום אדם לא יהנה משריפת קטורת זו, אין פעולה זו נחשבת לקלקול כיון שעשה את יעודה ותכליתה של הקטורת להעלות ריח ע"י שריפה, וה"ה נמי מי שישרוף עצים שעומדים להסקה ללא שום צורך אין זה נחשב לקלקול כיון שלכך נוצרו ונעשתה בהם תכליתם, ודו"ק. ומצאתי שסברא זו כתב נמי החמדת שלמה הנ"ל בהמשך דבריו בשיטת הראב"ד, ע"ש.

הרב יצחק לוי

בנוגע לחשמל בשבת, הנה כבר נתפשטה הוראה לאיסור בכל תפוצות ישראל, וכן פסק הגר"י שמעלקיש ז"ל בחיבורו בית יצחק דהוי אב מלאכה וחייב משום מבעיר ומכבה, ומה שיש לדון ולהתווכח בזה אין כדאי שיבואו הדברים בירחון בזה, ויוכל להיות למכשול הרבים... (אחיעזר ח"ג סי' ס, ח"ד סי' י) ועיין בהסכמת הגרא"ז מלצר לשו"ת חלקת יעקב שכתב, שהגר"ע כתב לו שיפרסם בשמו שחס ושולם להסתפק בחומר המלאכה מדאורייתא, והעושה עובר באב מלאכה דאורייתא ודאית.

כפי שמוסר בן ביתו של הגר"ע, הרב שלמה כהן, נהג הגר"ע לפעמים במי"ש להדליק נורה חשמלית ולברך עליה בורא מאורי האש, כדי להורות הלכה למעשה שהדלקת חשמל היא הבערה ממש (רבן של ישראל, סוראסקי, עמ' פא).

יסוד הדברים מבוארים בשו"ת בית יצחק בכמה מקומות (יו"ד ח"א סי' קכ, ח"ב סי' לא ובמפתחות, ליקוטים סי' ד), ואלו תורף דבריו עם כמה הוספות.

מבעיר

לשון הרמב"ם (שבת פ"ב ה"א) "המחמם את הברזל כדי לצרפו במים הרי זה תולדת מבעיר וחייב", ולפי המדליק נורה חייב משום מבעיר, דכיון שהחוט לוהט ונעשה חם כחלפת לוחשת ונראה לעינינו כשלהבת יוצא ממנו, זה גופא הוה הבערה.

והנה הראב"ד שם חולק על הרמב"ם וס"ל דאין מבעיר במתכת אלא מבשל, וכתב במנח"ש (ח"א סי' יב) דטעמו משום שלא נתחדש שום אש במתכת רק החום עבר מהאש אל המתכת כמו שעובר האש אל האוכל, אבל בחשמל דנתחדש אש במתכת אף להראב"ד חייב משום מבעיר.

אך הבי"צ (בליקוטים) העיר, די"ל דדווקא במכוין לצרף חייב משום מבעיר, וכ"מ מלשון הרמב"ם. וכדבריו מבואר במרכה"מ, אבני נזר (סי' רכט), ועוד. וכן צידד בחזו"א (או"ח סי' נ אות ט). אמנם במנחת שלמה (שם) תמה על דבריהם, ומסיק דא"צ כוונה לצירוף. ובברכת פרץ (פרשת ויקהל) כתב דהרמב"ם רק בא למעט כוונה לרכך.

וכתב הבי"צ דאף שלא נאכל שום דבר ע"י אש זה, מ"מ מקרי אש וחייב. ובחקירה זו אם בעיני כילוי בהבערה האריכו האחרונים, עיין בשו"ע הרב (סי' תעה קו"א סק"ב), אבני נזר (או"ח סי' מח ז, רכט, רלח), חלקת יואב (תנינא או"ח סי' ג), מהרש"ם (ח"ב סי' רמז), מאורי אש (פט), מנחת שלמה (שם).

ובברכת פרץ (פרשת ויקהל) תלה חקירה זו במחלוקת הרמב"ם והראב"ד אי יש הבערה במתכת. וע"ש שהביא ראה דא"צ כילוי מקרא (שמות ג, ב) דהסנה בוער באש והסנה אינו אוכל, וכבר הקדימו בבי"צ, ודחה, דשם סיפר על דרך הפלא, הרי יש אש המכלה ומ"מ אינו מכלה.

עוד כתב הבי"צ בליקוטים שם, "וכעת שמעתי שהנורה מתעכלת פחם אחרי הבערת אלף שעה... וכיון שמכלה במקצת, ע"כ הדבר פשוט שיש בזה איסור תורה, אך לדינא אין נ"מ לענין הבערה, דאף אם אינו נעכל חייב".

מכבה

עוד כתב הבי"צ, דפשוט דהמכבה חשמל חייב משום מכבה, ואף דמכבה גחלת של מתכת פטור (שבת מב), "זה דוקא גחלת של מתכת שאינו שורף, אבל שלהבת החשמל שהוא שורף חייב משום כיבוי בשבת". שוב דן די"ל שאינו חייב משום מכבה לפמש"כ רש"י (שבת קלד). דה"ט דמכבה גחלת של מתכת פטור לפי שאינו עושה פחם, וה"ה חשמל אין בו פחמין. אמנם מסיק, דכוונת רש"י דכיון דלית ליה פחם ולא נתעכל שום דבר אינו שורף יפה, וע"כ ל"ה אש ממש, משא"כ חשמל דהוי שלהבת ואור גמור ושורף ממש חייב. ולפי"ז גם רגז אסור לכבותו מה"ת.

עוד דן, דכיון דכל המלאכות ילפינן ממשכן, ובתוס' (שבת צד. ד"ה ר"ש) כתב דמשכן היה הכיבוי לעשות פחמין, אי"כ בכיבוי חשמל כיון דלא היו לעשות פחמים ל"ה דומיא דמלאכת המשכן. אך לרש"י דלא פי' משום דבעי דומיא דמלאכת המשכן, י"ל דה"ה בלא פחמין הוה מלאכה, רק דהוה מלשאל"ג ולר"י חייב, ע"כ עדיין צ"ע לדינא. ועיין במהרש"ם (ח"ב סי' רמז) שהעיר כע"ז מצד שלא היה סוג זה של אש במשכן, ובמחזה אברהם (או"ח סי' מא) השיב דהיא דיש סברא דהוי מלאכה אין אומרים דל"ה כמותו במשכן (עיין שבת עה. תוס' ד"ה שכן, קב. ד"ה כל שהוא), וע"ע במנחת שלמה (ח"א יב א, ג).

ובמנחת שלמה דן דל"ה כלל מכבה, כיון דאין מכבה בגחלת של מתכת רק אם מניחו תוך המים, אבל המוריד מתכת מע"ג האש אין זה כיבוי, רק מונע ממנו המשך העברת החום, ואינו דומה לפתילה שהאש נאחזת בשמן עצמו וע"י סילוקו הוא מנתקו מהשמן. וה"ה במכבה חשמל אין זה אלא מרחיק את החום מהחוט. ומ"מ מסיק דכיון דלפי ראות עינינו הזרם הוא כמו שמן לפתילה, יש בו איסור מכבה אף לדעת הראב"ד.

גרם הבערה

בשבת קכ: ילפי' מדכתיב לא תעשה כל מלאכה עשיה הוא דאסור אבל גרמא שרי, וכ' בשו"ת מחזה אברהם (או"ח מא) דהבערה אינה בכלל כיון דלא נא' בלשון עשיה אלא לא תבערו דמשמע גם ע"י גרמא.

אבל החת"ס (שו"ת אה"ע כ) כתב איפכא דכל היכא דכתיב לא תעשה, רק העשיה אסורה אבל גרמא מותרת, "וה"ה לא תבערו אש אי נימא בכל מלאכת שבת הגרמה לאו דאורייתא ה"נ בהבערה". וכ"כ הכת"ס (או"ח נה ד"ה אלון) דגרם הבערה מותר ומפ' כן ברא"ש ביצה פ"ב יז. ועי' שו"ת הר צבי (או"ח ח"א קלד ד"ה ומדי') מש"ק על המחזה אברהם. ועי' מנחת שלמה ח"א יו, שהתיר פתיחת מקרר עפ"ז דגרם הבערה מותר.

ועי' מאירי שבת קכ. שבמקום פסידא התירו לגרום הבערה ומהזו הביאו ראה דגם בהבערה לא אסרה תורה גרמא. עי' שו"ת בית שערים רעא ומנח"ש שם וצי"א ח"א כ"פ ח.א. אך עי' כלי חמדה בפר' ויקהל (קנו). שדחה הראיה מהמאירי.

הקדמת מכבה למבעיר

בל"ט מלאכות שנמנו במשנה, [לו-לז] "המכבה והמבעיר", כ' התוס' עג: (ד"ה מכדי) דל"ק אמאי קתני המכבה ברישא כמו שהק' בגמ' ליתני חורש קודם זורע, דדוקא לגבי סידורא דפת נקט לפי סדר. והתו"ט (פ"ז מ"ב) הק' דהרי גם בשאר המלאכות שמר התנא על הסדר כמו בכותב ומוחק בונה וסותר וכו', ולכן פי' דהתנא אחר מבעיר אחר מכבה משום דמבעיר איכא מ"ד דללאו יצאת ואינו חייב חטאת. ועי' רש"י עג. שדן אם מכבה ג"כ כמבעיר דהוא רק בלאו, וראה לעיל בזה.

ובלחם משנה (לתלמיד השל"ה) כ' דהמבעיר הוא מקלקל שמדליק גדיש וכדו' (וכמ"ד קו). דכל המקלקל פטורין חוץ מחובל ומבעיר] ולכן הקדים מכבה שהוא תיקון שמכבה הדליקה. ובלחם שמים (לריעב"ץ) כ' מצד דחייב כיבוי הוא רק לעשות פחמין ובוה קמ"ל דמכבה חייב רק כשהוא קודם למעיר שאחריו דהיינו שמכבה לצורך הבערה. ועי' מלאכת שלמה שכ' כע"ז דהוא משום דבעינן מכבה ע"מ להבעיר. [וע"ז דהא גם סותר הוא ע"מ לבנות ומוחק ע"מ לכתוב, וכ' ע"ז בלח"ש שם דמ"מ כסתירה לא בעינן תיקון, וחייב בכל גוונא אף שאינו רוצה לבנות בנין טוב מהראשון, משא"כ בכיבוי לצורך הבערה. ועי' מ"ש ביש סדר למשנה]. ועי' עוד טעם בחי' מהרי"ח על המש'.

הדלקת המנורה במקדש

כ' הרמב"ם בהל' תמידין ומוספין (פ"ג ה"י) הדלקת הנרות דוחה את השבת ואת הטומאה כקרבנות שקבוע להן זמן שנא' להעלות נר תמיד, ומקורו בתו"כ פר' אמור - תמיד אפילו בשבת. ועי' שבת כ. דדרשי' מלא תבערו אש בכל מושבותיכם דהאיסור בכל מושבותיכם ולא במקדש שמותר להקטיר אברים ופזרים. ובכלל זה כל צורך גבוה כדמ' ברש"י. ורעק"א ציין לתוס' יומא טו: ד"ה ואחת, דכל צורך מזבח מותר.

וכ' המקדש דוד (סי' כא א) דמה דבעי במנורה קרא בפנ"ע ולא נכלל בילפו דשאר קרבנות צבור, משום דהדלקה לאו עבודה היא, עי"ש מה שהוכיח.

האחרונים הקשו למה דוחה את השבת והרי אפשר להקדים בע"ש ולאחר במוצ"ש, [לשי' דההדלקה רק בין הערביים]. ותי' המק"ד שם דאיה"נ שהיו עושים כן והלימוד שדוחה שבת הוא רק לגבי נר שכבה בלילה שחוזר ומדליקו. ועוד תי' דצריכה לדלוק כל הלילה ולכן ע"כ צריך להדליק מבעוד יום קודם הלילה. ועי"ש מה שדן בזה. ובברכת שמעון על שבת ביאר דדין תמיד הוא להדליק בכל יום, ואם יעשה כנ"ל נמצא שבשבת לא עשה מעשה הדלקה וחסר במצות הדלקה דכל יום.

המנ"ח במצוה צח הוכיח מכאן דבמנורה הדלקה עושה מצוה, דאי הנחה עושה מצוה א"צ להבעיר בשבת דאפשר להדליקה בע"ש ולהניחה במקומה בשבת. [והק' מזה על הרמב"ם שכ' שאפשר להדליק בחוץ, עי"ש]. והכלי חמדה בפר' תצוה תמה עליו דהרי מ"ש שהדלקה דוחה שבת אינו על הדלקה דליל שבת דזו ודאי מדליק מע"ש, אלא הלימוד הוא על הדלקת מוצ"ש שמדליק מבע"י בשבת.

בשו"ת אמרי יוסר (לר"מ אריק, ח"ב סי' ז) הק' על תי' הבי"ב בנס חנוכה שחילקו השמן לח' חלקים, דבשלמא לגבי מצות הדלקה ש"ד כיון דיש קצת מצוה בחצי שיעור ובלא"ה לא היה שמן לשאר הימים, אבל בשבת שהיה בתוך הח' ימים צ"ע איך הדליקו, דכיון שאין שיעור כדון אסור להדליק בשבת דלא ניתנה לדחות אלא כשעושין כדון, עי"ש. ובשו"ת קנין תורה (ח"ב קה) עפ"י תוס' ביומא טו: דמשמע שבמקדש ליכא איסור הבערה אפי' בדבר שהוא קצת מצוה.

לא תבערו אש

מה שפירט הכתוב מלאכת הבערה, לפי מדרשו ללאו או לחלק כדלק; ולפי פשוטו כי המפר' (עי' הרמב"ן, רשב"ם, אב"ע, חזקוני ועוד) דמכין שהתיר ביו"ט מלאכת אוכל נפש הוצרך לומר דבשבת אסור. [ועי' ברמב"ן דה"ס"ד מצד עונג שבת]. והכלי חמדה תמה דהרי ב' הדברות נא' במפורש לא תעשה כל מלאכה, ומה"ת שנטעה להתיר אוכל נפש. ועי"ש מ"ש בדרך פלפול בכונת הרמב"ן.

עוד כי החזקוני לפי פשוטו הזהיר על הבערה יותר משאר מלאכות לפי שאינה נראית מלאכה, וכ"כ הבכור שור וריב"ש. והספורנו כי שהחידוש דאע"פ שהבערה בעצמה היא קלקול בד"כ מ"מ אסורה מחמת שהיא כלי למלאכות עי"ש. והרא"ש כי משום שיש בה צורך ונוהג בכל אדם. ועי' מהר"ל דסקין דקמ"ל דכל עניני הבערה נאסרו אף דלא הוה במשכן, וכע"ז כי המחזה אברהם (הו"ד בצי"א ח"א כ פ"ו) דלמדנו מהמקרא דלא בעינן שיהא כמוהו במשכן, אלא בכלל המלאכה כל מיני המצאות להוצאת אש.

ועי' בסה"מ ל"ת שכב ובס' החינוך קיד שעיקר האיסור שנא' כאן הוא "שמי שנתחייב מיתה בבי"ד לא ימיתוהו בשבת שנאמר לא תבערו אש בכל מושבותיכם ביום השבת ובא הפירוש עליו בזה שלא ישרפו בי"ד בשבת מי שנתחייב שריפה וה"ה לשאר מיתות". עכ"ל החינוך, עי"ש דמשמע דהוא פשוטה דקרא. ובד' רש"י שהביא רק הדרשא דללאו ולחלק יצאת, עי' עיוני רש"י כאן.

הבערה ללאו יצאת

הבערה יצאה מכלל מלאכות שבת, כדכתיב כל העושה בו מלאכה יומת, לא תבערו אש וגו'. ונחלקו התנאים בלימוד מכך (שבת ע), רבי יוסי אומר **ללאו יצאת**, ז"א שאין חייבים עליה מיתה וחסאת כשאר מלאכות אלא היא רק בלאו (עפ"י רש"י). ודעת האור"ש (סנהדרין פ"ח) דגם לר"י חייבים מיתה אלא שאינה בכלל מלאכה. ובשו"ת הר צבי (או"ח א סי קמט) תמה עליו מד' רש"י הנ"ל.

כי התוס' בפסחים ה: דלמ"ד ללאו יצאת ל"ח מבעיר אב מלאכה [וכ"כ תוס' בביצה כג. ד"ה על]. ועי' קה"י ביצה סי יח. ובמלאכת שלמה כי דהתנא דל"ט מלאכות סובר דלא כר' יוסי דלר"י אין למנותה בכלל שאר המלאכות. ועי' שפ"א שבת לד. דלמ"ד ללאו יצאת ואין הבערה בכלל מלאכה, **אין בה דין תוספת שבת**. ועי' אבני נזר רכו (אגלי טל ח"ב ע) דלמ"ד ללאו יצאה **אין תולדה למבעיר**. אך מסיק שם (אות כו) דמ"מ כל שהוא אש הוי בכלל הלאו ולכן אסור להבעיר גם מתכת. ונדעת שאר הראשונים בפסחים כי השאג"א (עא) דס"ל דאף למ"ד יצאה ללאו מלאכה גמורה היא, אלא שגזיה"כ דאין בה סקילה אלא מלקות.

אם כיבוי יצא ללאו, החו"י (קלב) כי דלר"י גם מכבה הוא רק בלאו. וכן הביא הרש"ש עג. בשם רבי מנשה מאילייא שהוכיח מתוס' ביצה כג דלד' ר"י גם מכבה הוא רק בלאו, וכ"ד המשכיל לאיתן בפסחים צג. אך הרש"ש שם הוכיח דבכיבוי מודה ר' יוסי דחייב חטאת ונחלק רק במבעיר. והיא דעת התו"ט כדלעיל.

ולכאוי מפורש כן בכריתות כ: דרק בהבערה קאמר ר' יוסי לפטור אבל במכבה מודה דחייב קרבן, עי"ש. ומשמע מזה **דמכבה ומבעיר אינו דבר והיפוכו**, והוא מבואר לסברא דלק' דמבעיר הוא יצירת אור ומכבה הוא עשיית פחמין, ועיין.

והאר"ה דבי עילאי כי [ע"ד החו"י] דכיבוי ע"מ להבעיר נחשב בכלל מלאכת הבערה, ולד' ר"י ללאו יצא. אבל כיבוי לעשות פחם הוא אב מלאכה בפנ"ע ולא גריר בתר הבערה. ועי' שו"ת הר צבי (שם) מה שדן בדבריו.

הבערה לחלק יצאת

רבי נתן אומר **לחלק יצאת**, כלומר דינה ככל המלאכות אלא יצאה מהכלל ללמד שכל המלאכות חייבים על כל אחת בפני עצמה. ועי' ברכת הנצי"ב על המכ"י דבמיתה פשיטא דחייב אפי' על אחת ומקושש יוכיח, ומה שהוצרכה הבערה ללמד הוא רק לגבי חטאת, [עי"ש מה שביאר את הה"א לחלק בין חטאת למיתה]. אבל ברש"י יבמות ו: מפורש לא כן אלא הה"א ד"אינו חייב סקילה עד שיחלל שבת בכל מלאכות". ועי' מהרש"ל שם שתמה על רש"י, והרא"ם (בפר') הק' דהרי המקושש נהרג על מלאכה אחת. ובחמדת ישראל (יב) תי' דבמחלל שבת בפרסא שאני דהוא כע"ז, והה"א שכ' רש"י היא דוקא במחלל בצנעה.

הטעם דדוקא הבערה יצאה פי' הטור משום שאינה ניכרת כ"כ כמלאכה, לכן לד' ר"נ הוצרך להחמיר בה יותר. [ועי' לעיל בטעמי הראשונים למה הזהיר על הבערה יותר, והטור הביאם כאן עי"ש]. ויש שביאר דהבערה יצאה ללאו משום שהאור נברא רק במוצ"ש משא"כ כיבוי שהוא עשיית פחמין שנבראו בו ימי המעשה [מציון מכלל פי'].

גדר מלאכת מבעיר

נחלקו האחרונים בגדר הבערה אם היא יצירת האש או כילוי העצים, ש"י שו"ע הגר"ז (תצה סק"ב בקונ"א) כי דהבערה היא **יצירת האש** ולא כילוי העצים ע"י האש. והוכיח מכריתות כ. מחיוב מדליק נר [אע"פ שא"צ את האפר]. וכן מוכח מחימום ברזל שכ' הרמב"ם דחייב משום מבעיר, ואע"פ שאינו כלה ע"י האש. ועי"ש עוד הוכחות. וכ"כ הצפנת פענח (תרומות פ"ב עמ' 60) בשיטת הרמב"ם דהחייב מצד גוף האש. והאר"י בעיני בשו"ת צפנת פענח (דויונסק, ח"ב לה) ותלה זה ג"כ בספק אם שלהבת היא מציאות דבר ללא כמות או מתחדשת כל רגע, עי"ש.

האבנ"ז או"ח רלח (אג"ט ח"ב פב) חלק על הגר"ז ודעתו דעיקר מבעיר הוא **הכילוי** [עי' מנחת אשר פו דביאר בד' שהוא כליון הנשרף והאפסת הדבר]. ועל ראייתו מהדלקת נר כי דיש כילוי השמן וצריך אותו כיון שע"ז דולק ומאיר. וא' מראיות האב"ן מהשבתת חמץ דא"א ביי"ט משום שהבערה אסורה (פסחים ה), והרי בביעור חמץ אין המצוה במה שדולק אלא במה שמתכלה מהעולם.

במשאת משה פסחים סי' נט חקר בזה והוכיח דשי' רש"י (קו. ד"ה ברייתא) שגדר המלאכה בכילוי העצים, שכ' דכל מבעיר הוא מקלקל. [וכן ביאר בדעת החינוך מצוה קיד, ועי"ש מה שנס' בשי' הרמב"ם]. ועי' ברמב"ן קו. דפליג על רש"י דמבעיר אינו מקלקל "שהרי גופה של אש צריך לו", ומוכח דס"ל שהמלאכה בעשיית האש, עי' מנחת אשר שבת סי' פו ב.

בשי' הרמב"ם נת' דהוא יצירת האש כנ"ל, ועי' ברכת פרץ (ויקהל) דבזה נחלקו הרמב"ם והראב"ד אם העושה גחלת של מתכת חייב משום מבעיר, והראב"ד שכ' שמחמם מתכת הוא רק מבשל משום דס"ל דהעיקר הוא הכילוי. [והביא ראייה דלשון בעירה הוא גם כשהאש לא שורפת כלום, ממ"ש והנה הסנה בוער באש והסנה איננו אוכל, וכן ממ"ש וההר בוער באש]. ועי' ארחות שבת פט"ז מ"ש לבאר בד' הרמב"ם דהגדר הוא התפסת אש בעצים והפיכתם לבוערים ודולקים. ועי' צ"ץ אליעזר ח"א סי' כ פ"ו, מו"ז ח"ז סי' קמב בהע', שבות יצחק בדיני מכשירי חשמל פ"ח.

שיעור הבערה

הרמב"ם (פ"ב ה"א) כי המבעיר כל שהוא חייב. וכי הצפנת פענח דמקו"ד מהתוספתא (יג), דהמוציא שלהבת כל שהוא חייב, דחינן ששיעור חשיבות אש בכל שהוא. ועי' שואל ומשיב (ה' ח"ה כח) דהאי שיעורא דוקא למ"ד שהוא אב מלאכה וילפ"י ממשכן, אבל למ"ד דהוי לאו, שיעורה בכזית. בשו"ת יהודה יעלה (ח"א סו) הביא להק' על הרמב"ם מיבמות לג. דזר שהקטיר בשבת הוי איסור כולל, והרי חיוב שבת קדם כיון שהוא בכ"ש וחייבו הקטרה רק בכזית.

החסד לאברהם חידש דבהבערה **לא אמרינן שנים שעשאוה פטורין**, הואיל ואין שיעור להבערה. [הובא במנח"ש ח"ב כט].

באבני נזר או"ח סט ב' אסר להדליק לצורך חולה נר גדול כשיכול להדליק נר קטן [שדולק פחות זמן]. אך בחלקת יואב (או"ח י) כי דאם הדליק נר בשבת אין מתווסף שום איסור במה שדולק אח"כ, עי"ש במה שהוכיח וא' מראיותיו ממה שאין מדקדקין בחשיב"ס להדליק נר שלא ידלק יותר מכפי צרכו. ועי' שערי זבולון הל' שבת צט שדן לענין העברת אש ביי"ט אם מותר להדליק נר גדול יותר מצרכו.

הוספת שמן לנר

בביצה כב. אי הנותן שמן בנר חייב משום מבעיר והמסתפק ממנו חייב משום מכבה. ודעת היראים (רעד) דהוי תולדה דמבעיר. ובטעם החיוב כי הרא"ש (יז) - משום דמאריך בהבערתו דאילו לא נתן שמן בנר היה כבה כשיכלה השמן שבנר ומה שהוא דולק מכאן ואילך הוי כאילו הוא הדליקו.

אך בתוס' שם (ד"ה והמסתפק) כי דטעם חיוב מכבה הואיל ובאותה שעה שמסתפק ממנה מכבה קצת ומכסה אורו דלא יכול לאנהורי כולי האי. עי"ש, וממילא דזה גם חיובו של המוסיף שבאותה שעה מתגברת הלהבה כיון שיש יותר שמן.

עיקר סיבת החיוב תליא בגדר הבערה (כנ"ל) דאם הוא כילוי החומר, פשיטא דבנתנית שמן חייב, ואם הוא ביצירת האש בעינן לטעם שכ' הרא"ש. ונפק"מ כשיש די שמן לדלוק עד מוצ"ש גם ללא התוספת, [עי' מנח"א דמצד כילוי חייב דמיד כשנתן נחשב שמכלה כיון דיש בילה בלח] כמ"ש באמרי בינה (דיני יו"ט סי' יט) דלד' הרא"ש חיוב מוסיף שמן הוא רק אם אין בו מסיק שמן לדלוק עד מוצ"ש.

פנינים

כל העושה בו מלאכה יומת לא תבערו, רמז למ"ש חז"ל (שבת קיט): אין הדליקה מצויה אלא בעון חילול שבת. וזהו "לא תבערו" - לא תעשו שיבער האש בכל מושבותיכם.

פי רבינו אפרים עה"ת

וההבער... ועוד יש בו רמז עפ"מ ש"תוי"ט דהבער הוא לשון הקרא לא תבערו אש בכל מושבותיכם ביום השבת והנה זה רמז למה שאמרו חז"ל כל מקום שחלול שבת מצוי דליקה מצוי ע"כ קרי ל"י בלשון הבער לרמוז על לא תבערו.

חתם סופר ז"ק ב.

לא תבערו, אותיות עברות, לא תגרמו להבעיר אש ע"י עבירות. לא תבערו אש בגימ' זה היא "הבערה לחלק יצאתה".

בעלי התוס'

לא תבערו אש בכל מושבותיכם ביום השבת, רומז לאש המחלוקת ואש הכעס, שצריך האדם לזיזהר שלא לבער אותו עולמית, ומכל שכן ביום השבת קודש שאין בוער בו אש של גיהנם, והכועס בשבת או עושה מחלוקת חס ושלוים, גורם להיות חמת הגהנם בוער בו בר מינן.

סל"ה (פ' החודש)

...עפ"י מ"ש בעקידה דרך מליצה על פסוק לא תבערו אש וגו' שלא יציתו אש המחלוקת ביום השבת שנרפים המה ממלאכה ויש לחוש ביותר אז לאש המחלוקת מתלקחת בתוך הדברים בטלים, אם כן יפה אמר ויקהל שהקהילים להיות באגודה אחת על ידי ציוי לא תבערו אש שעל פי דבורו הם נאספים.

כלי יקר

על כן תכפל רעת אשר עושה עבירה ביום שבת שבו אש גהינם צח ומצטנן והוא יבעירנו, ומה גם שכופה את הנפש יתירה שבו לעשות על ידה כח טומאה לישרף בו... ועל זה אומר הוא יתברך על המחלל שבת או עובר עבירה זולתה בשבת, שיתו לבכם ולא תבערו אש בכל מושבותיכם אשר לכם בייחוד לכל אחד בגיהנם ביום השבת, כי קדוש היום ואתם מבערים בו אש...

האלשיך

תגובות

לגליון ל"ה, בדין קימה מפני רבו באוטובוס

במה שכתב הרב לשינסקי שליט"א שהנוסע אינו כמהלך ומחוייב לקום, [אף לשי הערוה"ש והמקנה דרכוב כמהלך נאמר גם לפטור] משום דהוי כספינה כיון שאינו מחובר עם הנהג. יש להעיר דהרי בהמה המונהגת ע"י אדם, ודאי שהרכוב עליה כמהלך, כיון דסו"ס הבהמה גופא הולכת, וה"נ באוטובוס סו"ס הוא נמצא בתנועה, [בפרט עפ"י ד החזו"א בב"ק שמכונה המתוכננת למעשה עתידי נחשב כרוח מצויה שיבוא], ומה לי דנהג, וע"כ שספינה שאני.

אלא שאם נחשיב את האדם כיושב ולא כמהלך א"כ גם הת"ח נחשב נמצא במקומו, ואין נפ"מ במה שהוא עומד, שהרי כל שהגיע למקומו א"צ לעמוד מפניו אף שהוא עומד ולא יושב.

ובגוף דברי הערוה"ש והמקנה, הנה אי לא נימא הכי אלא דהנוסע לא נחשב "עומד" ומחוייב בקימה, שמעתי להק' ממרן הגראי"ל שטיינמן שליט"א דצ"ע דמי שנוסע באוטובוס יחד עם ת"ח או זקן, שיצטרך לעמוד. ואולי צ"ל שמוחלים ע"ז.

ביקרא דאורייתא

וייש"כ לרב הכותב שעורר לכ"ז,

יהודה לייב הלוי סגל

לגליון ל"ה, בענין פתח גנובה

יש להעיר על הערת הרב גרבר שליט"א שאין מקום להדגיש את הע' שבתביבת שמוע, דאמנם הוגים את האלף בפתח אחרי המ', אך הע' נשארה ל מקומה - א ע, כמו בתיבת "נח" שאחרי הא' נשמעת הח'.

בברכת התורה

מ. ש. ב.

תשובת הכותב: המעיר צודק. אך ההדגשה היתה על כך שלא מדגישים את הע' בפתח אלא את הא'.

לקביעת חברותא

9141217
24 שעות ביסמיה

דרושים חברותות

מקום הלימוד	זמן	נושא
	בוקר	
ברכפלד (גמיש)	7:00-8:00	גמרא עיון
ברכפלד	6:45-7:45	גמרא מפעל הש"ס
ברכפלד	9:00-10:00	פתוח
גמיש	9:00-12:00	דף יומי
חניכי הישיבות אוה"ח 25	12:00-13:00	דף יומי
אזור הגבעה הדרוית	9:00-1:00	מסכת ביצה בין הזמנים
גמיש	10:00-1:00	הלכה או"ח
	אחה"צ	
זכרון משה	4:00-7:00	גמרא
עדיף חפציבה	4:00-7:00	הלכה

אי"ה יצא

גליון עומקא דפרשא מורחב

על ענייני ליל הסדר

(כולל הגדה של פסח ומצוות הלילה)

מבקשים מכל המעוניין לשלוח חומר להזדרז ולמסור בהקדם האפשרי.

תאריך אחרון למסירה יום ראשון ד' ניסן

כמו"כ מי שמעוניין לתרום או להנציח מתבקש ליצור קשר

נושאי הפרשיות הקרובות

ויקרא - אמירת קורבנות
צו - ליל הסדר (גליון מורחב)
ד"ת להנ"ל אפשר להניח בתיבה
שבפתח אוצר הספרים "בית יוסף" רה' שדי המד

הערות והארות לחידו"ת שבגליון
ניתן לשלוח לדוא"ל: gal200@neto.bezeqint.net
או בתיבת "עומקא דפרשה".
המערכת מתיחסת לתגובות רק תחת שם מלא.
(בפרסום התגובה אפשר להשתמש בר"ת).

הגיליון יוצא בסיוע **ח. גלייזנר** שרותי הנה"ח וראיית חשבון טל. 9742060

גליון השבוע נתרם עבור

זאב בן פרימה רשא רעיה לישועה בקרוב

לתרומות והנצחות: **050-4122753**